

§. XXXIX. Quemadmodum vero æquum est, vt in causis moram ferentibus hic ordo obseruetur, ita contra in causis, quæ subitanam decisionem requirunt, ob salutem Reipublicæ negligi hæc possunt, vt statim per mandata (a) procedatur.

C A P V T VIII.

DE
IVRE IMPERANTIVM CIRCA
POENAS.

§. I.

Inter homines in *statu naturali* positos, nulla proprie dicta pœna obtinere potest, cum hæc sit consequens necessarium *iudiciorum*. (b)

§. II.

(a) Qualis via tum iure Romano cognita tum vero praxi satis firmata. Neque enim expedit Reipublicæ, omnia terminare per *solemnem processum*, maxime in casibus, ex quorum subitanea decisione tranquillitas reip. pendet.

(b) Præterea potissimum pœna inferitur ob *malum actionis*, quod alter gessit. Iam autem in *statu naturali* nemini concedendum est arbitrium in alterum, & iudicandi facultas, quia sic foret superior. Vnde *bellum punitivum*, quod GROTIUS statuit, est non ens. Neque obstat, quod Deus puniisse dicatur gentes per Israëlitas; nam Israëlitaë fuere meri *executores diuinorum iudiciorum*, nec sua sed *Dei auctoritate*, quicquid mali gentibus intulerunt, fecere. Antequam vero hinc abeam, paucis respondendum erit auctori *tr. du gouernement civil. c. 1. §. 4. seqq.* vbi euincere conatur, *naturam vnicuique dedisse facultatem puniendi violationem iuris naturalis*,
Boehmeri *Lus Publ.* K k

ralis, ut violans impediatur, ne ulterius contra illud agat. Les loix de la nature, pergit, aussi loin, que toutes les autres loix, qui regardent les hommes en ces mondes, seruient entierement inutiles, si personne dans l'estat de nature, n'avoit le pouvoir de les faire executer, & de reprimer ceux, qui lui foint iust. Haecenus bene. Singulis datum est ius, se suaque defendendi, & resistendi aggressori, imo defendendi eum, qui iniuriam patitur. Ast in defensione nulla pena est. Nihilominus tamen exinde infert, quod in statu naturali quilibet ius habeat in alterum, ut possit delinquenti poenam delicto conformem indigere, qui enim, ait, *ius naturae violat, generi humano merito metuendus est, cum vinculum illud, quod manus altissimi constituit, ad praecauendum, ne quis iniuriam accipiat vimque patiat, ab huiusmodi homine conculetur & rumpatur, quo ipso totum genus humanum, non tantum is leditur, cui iniuria illata, & sicuti quilibet ad conseruationem generis humani promouendam obstritus est, ita ius habere singuli debent, eos puniendi, qui contra genus humanum delinquant.* Vt vero hanc hypothesin plenius illustret, exemplum de peregrino adducit, quem imperans punire potest, si crimen intra fines imperii sui commisit, vtut haud subsit legibus illius imperantis. Verum exemplum hoc nihil euincit. Supra euictum est, peregrinos, quatenus intra limites alterius imperantis versantur, haberi pro *subditis*, & se accommodare debere ad leges illius reipublicae, & hoc intuitu ius puniendi peregrinum imperanti tribuendum est. Et qui in statu naturali aliquem violat, non statim totum genus humanum violat, vt **AUTOR** contendit, sed laesum, cui tantum ius est, iniuriam suam vindicandi, quam si negligit, aliis ius puniendi minime concedendum. Atqui, ait, talis homo omnibus noxius esse creditur. Enim vero inde nullum ius *puniendi* petendum, sed tantum ab eiusmodi homine nobis cauendum est. Et cum in statu naturali nemo de aliorum actionibus iudicare queat, insolens foret, ius *puniendi* singulis tribuere, quod iudicium de actionibus alterius

§. II. Simile quid tamen in eo statu obtinet, *vindicta* (c) scilicet, quæ inter *pares* locum habet, qua potissimum quilibet securitatem propriam iuerur, adeoque per bellum inter gentes, vel similes vias exercetur.

§. III. Introductis ciuitatibus *vindicta* omnis priuata cessare debuit, quæ proinde in *crimen publicum* (d) incidit.

§. IV. Quatenus tamen lege publica in quibusdam casibus *priuata vindicta* singulis permittitur, (e) eatenus impunitatem, & effectum iuris habet.

§. V.

præsupponit, quin quod non possent non sub prætextu *punitendi* quæuis mala, turbæ, scelera nefanda, aliaque crimina committi &c.

(c) Hinc *bella vindicativa*, quibus iniuria illata tot hominum sanguine reparatur, atque hætenus talis, præsupposito damno iniuste illato, inter gentes iniqua non est, seu genti iniquæ nulla eo ipso infertur iniuria, vtut is, qui vindicat iniurias, contra præcepta *honestatis* peccare possit.

(d) Ideo sunt *imperia & iudicia* ordinata, ne quis sibi ipse ius dicat, & suum dolorem vindicet. Et si studium *vindictæ* priuatæ non coërceretur, securitas publica, rerumpublicarum finis, obtineri non posset. Quin quod, cum *vindicta* per bellum in statu naturali exercetur, non esset sublatus status naturalis, id quod tamen per ciuitates factum esse, ex prima ciuitatum origine patet. Quod ergo inter gentes *vim iuris* habet, id in ciuitate in delictum incidit. Inde est *crimen fractæ pacis publicæ*. Inde dependet *duellorum iniustitia* &c.

(e) Exemplum est in *retorsione iniuriarum* & aliis in materiis,

§. V. Quandoquidem homines per coalitionem in ciuitates non meliores fiunt, sed effrenem suam naturam retinent, ita *medi-um* aliquod eiusmodi excogitandum fuit, quod naturæ eorum inimicum esset, (f) vt sub hoc metu absterrentur ab omni *effreni libidine*, & *pruritu nocendi*, ad quem plerique procliuus sunt.

§. VI.

de quibus ex professo egit STRUVIUS de *vindicta priuata*. Alia quæstio est, an princeps suo officio satisfaciat, si priuatam concedat vindictam, quam per iudicia posset exercere? quod nego; idque ex *sine verumpublicarum* apparet, vt corruptus status reip. aliquando imperantem excuset, si huic libidini satis resistere nequeat. Sæpius audias imperantem cum Tiberio apud TACITVM lib. 3. *annal.* infirmitatem suam ita excusare debere: *nescio an suasurus fuerim, omittere potius praua & adulta vitia, quam hoc adsequi, vt palam fieret, quibus flagitiis impares essemus.*

(f) Sicuti ferae ad mansuetudinem non aliter reducuntur, quam per illud, quod earum naturæ aduersum est, h. e. per plagas, famem, ita, cum homines natura sua auersantur dolores, mortem, infamiam, amissionem bonorum &c. per positionem horum contrariorum actuum ad frugem reducendi sunt, hoc effectu, vt quiete & pacifice omnia in republ. agantur. Inde necessitas penarum satis euidentis est, quam optime ex ratione reipubl. deducit CICERO lib. V. in *Verrem*, p. m. 262. lit. e. in-quiens: *Perditæ ciuitates, desperatis omnibus rebus, hos solent exitus exitiales habere, vt damnati in integrum restituantur, vincti soluantur, exules reducantur, res iudiciales rescindantur, quæ cum accidunt, nemo est, quin intelligat, ruere illam rempubl. Vnde & commendat IDEM lib. I. ad Brut. epist. 15. Solonis dictum, qui*

§. VI. Cum itaque hominibus infit *amor e conferuandi, & propellendi*, quæ naturæ eius sunt *aduersa*, inde fit, vt ob metum destructionis sui ipsius, vel eorum, quæ ipsimet sunt charissima, (g) abstineant a re maxime cupita.

§. VII. Non ergo pœnæ sunt, aut esse possunt *medium emendandi homines*, aut eosdem ad pietatem internam reducendi, sed tantum *frenum externum*, (h) quibus cupiditates hominum, ne erumpant, refrenantur.

§. VIII.

rempubl. duabus rebus contineri dixit, præmio & pœna.
Optime denique necessitatem pœnarum ex natura hominis deducit ARISTOT. lib. X. Eth. c. ult. aiens: *Vulgus non ita natum est, vt pudori obsequatur, sed vt metui, nec vt abstineant a prauis ob turpitudinem, sed ob supplicia.*

(g) Hæc ratio docet, quod pœnæ pro personarum temperamenti sint infligendæ, & iudicum prudentiorum arbitrio committendæ, alias finis non facile obtinetur. Summe avarus non metuit dispendium famæ. Ambitiosus non adeo metuit periculum fortunarum &c. & ita avarus metu infamiæ non retrahitur a furis &c. Quod vna eademque pœna omnibus inferatur, inde est, (1.) quia iudices rarius intelligunt naturam hominum, (2.) quia putant homines inter se non differre specie. Interim cum omnes homines vt plurimum in nonnullis conueniant, v. c. quod mortem auerterent, hinc legislatores facilius tales pœnas recte determinare, & delictis imponere possunt, quæ omnibus terrorem incutiunt.

(h) Pertinet huc vulgatum: *Oderunt peccare mali formidine pœnæ*, & inde timor non diuturni magister officii appellat.

§. VIII. Hoc sensu iuridico itaque pœnæ diuinæ huc non pertinent, quæ plane aliam habent rationem & indolem; vel enim *malum necessarium*, (i) quod ex prauis actionibus per se fluit, repræsentant: vel *paternam casti-*

gatio-

pellatur a CICERONE in *Philipp. 11.* Pontifex bene dixit, ideo se legem ferre, ut quos virtutis amor a vitio non retrahit, eos disciplina rigor coërceat. Huc respexit CICERO lib. I. de oratore p. m. 131. lit. D. ubi ait, legum & pœnarum hunc finem esse, scil. domitas habere libidines, coërceere omnes cupiditates, nostra tueri, ab alienis mentes, oculos, manus abstinere. Patet hoc quoque exinde, quod homo, quoties putat, se clanculum & impune cupiditates suas exercere posse, facile delinquat, cum nihil iam adsit, quod ipsum retrahere possit, uti CIC. recte iudicat lib. I. de LL. aienis: quid faciet is homo (impius) in tenebris, qui nihil timet testem vel iudicem? quid in deserto loco nactus, quem multo auro spoliare possit imbecillum atque solum &c. Imo qui mortem non timent, ab his nemo securus est. Quisquis vitam suam contempserit, tuæ dominus est, ait SENECA ep. 4. Atque in hunc finem omnia illa externa terriculamenta, quæ in ciuitatibus haberi solent, inuenta sunt. De Romulo ita scribit DIONYS. HALICARNASS. lib. II. Cum videret, ipsum metum homines ab omni facinore deterrere maxime posse, multa ad eam rem parauit & tribunal, ubi sedens iudicabat, in fori loco maxime conspicuo, & milites numero trecentos, qui ipsum sequebantur speciem quandam formidabilem, & virgas, & secures a duodecim licitoribus prælatas, qui verbera promeritos in foro cædebant, & ceruices illorum, qui grauissima scelera patressent, in omnium conspectu percutiebant.

(i) In sensu primo huc refero morbos, pericula & æternam damnationem. In secundo purgationem piorum, quæ genus pœnæ esse videtur, cum cupiditatibus natu-

rati-

gationem, vel iustum Dei iudicium, quamuis extraordinarium in hac vita, denotant.

§. IX. Finis itaque poenarum propositarum est, vt homines suas cupiditates metu hoc coërceant: *inſiſtitarum* vero, vt tranquillitas publica (k) ſalua ſit, quæ non poſſet obtineri, ſi poenæ propositæ feuerè executioni non darentur.

§. X.

ralibus valde videatur inimica, & tamen medium ſit neceſſarium ad emendationem vitæ. In tertio omnia mala intelligo extraordinaria, & huc pertinent *bella, peſtis, fames, incendia, diluuiões*, quæ mala Deus, quamuis ex naturalibus cauſis profluant, *permittit* in iustum suum iudicium erga perditas ciuitates exercendum. Cum itaque homines per ſuas cupiditates has calamitates ſibi ipliſ attrahant, vtitur hiſ Deus tanquam *pædagogia* aliqua, ad ceteros homines e ſomno excitandos & ad pœnitentiam ducendos, non quod ita homines pii reddantur, ſed quod ſit inſtar clangoris tubæ, per quem expergeſiant ex ſopore duriffimo, vt ad mentem ſanam redeant, & Deum timere incipiant. **Beneclericvs** in *Pentateuch. Exod. V, 3.* ait: *ipſorum boninum cauſa, vt que iis poſtea bene ſit, mala quandoque humano generi immittere, quaſi pharmaca quædam, benefica eſt proſecto nature, & communis omnium parentis,*

(k) Emendatio ſingulorum non ſemper intendi poteſt, vt apparet in poenis vltimi ſupplicii. Verum ſecuritas publi. & ceterorum ſemper intenditur. Nec obſtat, quod aliquando vnice ſatiſfactio læſi intendi videatur, vt in iniuriis; nam id absolute dici nequit, ſed etiam hæc pœna priuata reip. conſulit. Scil. *propoſitio* poenarum ſit in ſingulorum commodum, vt boni ciues a malis tuti ſint, mali vero metu hoc deterreantur a flagitiis. Ipla *executio* poenarum itidem reipubl. cauſa ſit, non in

§. X. Sicuti pœna metum effrenatæ libidini hominum iniicit, ita formalis ratio eius consistit in *positione mali alicuius seu doloris, quem propter delictum aliquod superior infert inferiori in communem reipublicæ tranquillitatem.* (1)

§. XI. Ius puniendi, & pœnas determinandi est penes

emendationem delinquentis, qui per pœnas emendari nequit, interim deterret talis executio reliquos, si videant pœnas non esse vanum terculamentum. Si deest executio, pœnarum propositio est frustranea, quia *maxima illecebra peccandi est impunitatis spes, ut ait CICERO pro Milone.* Probavit hoc suo exemplo Cyrus apud XENOPHONTEM *lib. I. de exped. Cyr. p. 267. lit. D.* aientem: *Neque tamen hoc etiam dici potest, quod improbis & sceleratis illudere sibi permisit, sed ita in eos animaduertebat, ut prorsus ipsis non parceret, ac saepe in numero tristis in viis erat cernere quosdam homines, qui pedibus, manibus, oculis multati essent. Quo factum, ut in iis locis, ubi Cyrus imperaret, cuius tam Græco quam barbato neminem lædenti, secure liceret iter facere, quocunque vellet, & quicquid tandem secum gestare commodum esset.* Merito itaque *ut CICERO lib. 1. de offic. c. 15.* ait, *adhibenda est reipublicæ causâ severitas, sine qua administrari civitas nulla potest.*

(1) Sic itaque non est proprie pœna, nuda damni illati reparatio; licet enim lædens aliquem dolorem inde capiat, non tamen propter delictum puniendum proprie infertur, sed tantum ei satisfit, cui aliquod damnum datum, atque adeo, quia simul reipublicæ interest, ne damnum alicui inferatur, & ut singulorum patrimonium in tuto sit, recte præterea animaduertit in huiusmodi lædentes, quod fieri non posset, si ipsa restitutio damni per se pœna esset.

(m) Pro-

penes imperantem (m) in Republica, qui ad hoc obligatur (n) reipublicæ, cui præest.

§. XII. Quemadmodum autem omnia, ita quoque poenarum inflictio est *subordinata saluti ciuitatis*, atque adeo, si ex illa maius damnum in eam redundat, differenda vel remittenda potius est. (o)

§. XIII.

(m) Probatur hoc ex *natura poenarum*, quæ a superiore infliguntur inferiori, tum ex *natura imperii*, quod etiam seie exierit in puniendis delictis, tum denique ex *natura administrationis Reip.*, penes quem enim est primaria directio reip., penes illum quoque debet residere ius puniendi, cum illa sine poenarum inflictione non possit expediri.

(n) Constat hoc ex *fine reipubl.*, quia ad omne id obligatur Princeps, sine quo salua non potest esse reipubl. vnde PAVLVS quoque *Rom. XIII. ius gladii magistratui tribuit.*

(o) Exempla in Dauide adfunt, qui in nascente regno suo homicidam Ioabum non puniuit, mortem quamuis meritum. Cassii & Bruti cædes cruenta Cæsaris valde afficiebat reipubl., sed cum appareret, quæ strages reipubl. ex poena eorum immineret, displicuit ultio. FLO- RVS *lib. IV. c. 7. n. 3.* Simile est in Medico, qui incurabile vulnus leuiter tractat. Sic si multi idem flagitium commisere, non semper ere reipubl. est, omnes æquali supplicio afficere. Hinc CICERO orat. *pro Cluent. p. m. 320. lit. C. Statuerunt ita maiores, vt si a multis esset flagitium rei militaris commissum, sortitione in quosdam animaduertetur, vt metus vilelicet ad omnes, poena ad paucos perueniret*, id quod TACITVS *lib. III. anal.* confirmat L. Apronii exemplo, qui decimum quemque fusti necauit, quæ decimatio dicta fuit *lex patria* apud Romanos. APPIANVS *lib. II. de bell. ciu. p.*

§. XIII. Fluit exinde, collegiis seu societatis æqualibus ius puniendi non competere, (p) & quamvis pacto inter se certam pœnam determinauerint, illam tamen absque executione superioris esse inefficacem.

§. XIV. Neque qui docendi tantum munere funguntur, puniendi ius habent, (q) licet cen-

766. Alibi lex Petreia dicitur, ID. p. 750., sed recte censet CASAVBONVS, legem patriam, νόμος πατριος legendum esse. *Necessaria enim venia est*, ait SENECA lib. II. de ira c. 10. *ubi totus exercitus deseruit.* Hoc intuitu TACITVS lib. XII. annal. c. 54. reprehendit Felicem Palæstinæ præsidem, quod remediis intempèstivis delicta accendisset. Nam iudice CICERONE lib. II. de offic. c. 25. *omnis animaduersio debet non ad eius, qui punit aliquem, sed ad reipublicæ utilitatem referri.* Triumvirato inter Antonium, Lepidum & Augustum firmato sæuitum est grauius in præceres reipubl. Cæsar Augustus solis percussoribus patris contentus fuit, de quo ita iudicat FLORVS lib. IV. c. 6. *in f. Hæc quoque nisi multa fuisset, etiam iusta cædes haberetur.*

- (p) Pœnæ ratio potissima consistit in executione. Hac collegium destituitur, quia deficit superior in collegio. Hoc vnicum tantum habet, vt si is, qui contra pacta collegii agit, qui stare pactis recusat, excludatur a collegio, quia hoc regulare est, vt societati renunciare debeat, qui se legibus societatis confirmare non vult. Quodsi tamen pacta illa confirmauerit imperans, tunc quia in leges proprie dictas transeunt, etiam a Magistratu pœnæ a Principe determinatæ exigì possunt,
- (q) Hoc imprimis pertinet ad sacerdotale officium, ex quo, quid de censuris ecclesiasticis censendum sit, apparet. Excommunicatio certe nihil aliud esse debebat, quam exclusio a cætu fidelium, quia hæc non est pœna, sed ex natu-

cenfuras & reprehensiones, amoris affectus, adhibere poffint.

§. XV. Relinqui tamen etiam fubditis ali- quod ius modice puniendi potuit, quatenus in republica imperium quoddam eis in certas perfonas (r) est relictum.

§. XVI.

natura collegii profuit, vt collegio excludatur, qui fe non vult conformare ad leges collegii, fecundum quas est institutum; quamuis, vt fupra monitum, talis ex- clufio, cum ex affectu carnali fieri poffit, recte restrin- gatur ab imperante. Sed quoad vitam civilem nullum debet habere effectum, vnde nec infamia exclufum fe- qui debebat. Inde nec doctoribus qua talibus vlla iu- risdicctio adfcribi potest, nifi præterea fpeciaticim ab im- perante hæc illis in certas perfonas tributa fit, quo per- tinet *iuris dicctio Academica*.

(r) Talis potestas est parentum in liberos, dominorum in feruos & famulos, mariti in vxorem. Hifce perfonis olim *ius vitæ & necis* competiiffe iura Rom. adhuc te- ftantur. De maritali potestate vestigia paffim adhuc in antiquis monumentis occurrunt. De antiquis Gallis ita CAESAR lib. VI. de bello Gallico c. 19. n. 3. *Viri in vxores, ficut in liberos, vitæ necisque habent potestatem, & cum paterfamilias illuſtriori loco natus vita deceſſit, eius propinqui conueniunt, & de morte, ſi res in ſuſpicionem venit, de vxoribus in feruilem modum quaſtionem habent, & ſi compertum eſt, igne atque omnibus tormentis excruciatas interficiunt.* De antiquis Germanis TACI- TVS de moribus Germ. hæc refert: *pauciſſima in tam nu- meroſa gente adulteria, quarum pœna præſens & maritis permiſſa. Acciſis crinibus nudatam covam propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vitam verberatam agit, publicatæ enim pudicitæ nulla venia. Romulum quoque talem potestatem puniendi vxores maritis tribuiſſe, te- ſtis eſt DIONYS. HALICARNASS. lib. 2. antiq. Rom. aiens:*

§. XVI. Perinde autem est, vtrum princeps ius puniendi *per se*, an *per alios* (f) ad id constitutos exerceat, quod posterius vbi fit, oritur inde *iurisdicctio criminalis*.

§. XVII. Manet tamen adhuc hæc differentia, quod imperantis ius puniendi sit *laxius*, cum *iure aggratiandi coniunctum*, subalternorum vero magistratum *adstrictius*. (t)

§. XVIII.

aiens: Si qua in re (vxor) deliquisset, ipsum, qui iniurias passus erat (maritum) iudicem habebat, qui penæ magnitudinis erat arbiter. De his vero cognoscebant ipsi cognati cum viro, vbi violata fuisset pudicitia, & (quod omnium peccatorum leuissimum græcis videretur) si quam mulierem vinum bibisse constitisset. Romulus enim hoc vtrumque, vt muliebrium peccatorum grauissimum, puniri iussit, quia stuprum dementia, ebrietatem vero stupri originem esse iudicauit. Et durauit hoc vtrumque apud Romanos, ita vt inexorabilis ita esset. Probat hoc vterius AVL. GELL. in notis Atticis lib. X. c. 23. vbi verba M. Catonis hunc in finem adducit. Postea restricta quidem hæc potestas, sed non penitus abolita, quemadmodum *iuris patrii* & *maritalis* vestigia vbique supersunt.

(f) Consultius putant Politici esse, si princeps potius per alios hoc ius exerceat, quam per se, vt ita magis amorem ciuium sibi conseruet. FOERSTNER ad Tacit. p. 1. pag. 211. & 561. Cui obseruationi conferri potest, quod notat XENOPHON in *Cyropæd. lib. 8. p. m. 203. lit. d.* de Cyro, quam tamen, tanquam alius disciplinæ, hic exornare nolo. Conf. REINHARDI *theatr. prudent. eleg. pag. 1288.* Ceterum de indole iurisdictionis criminalis ex traditis *cap. præced.* satis iudicari potest.

(t) Iudex inferior non potest durior aut mitior esse lege, ne-

§. XVIII. Quod si inferiori iurisdictione criminalis concessa, illi *ex officio*, (u) quod nomine imperantis gerit, incumbit inquirere in delicta, non expectata accusatione.

§. XIX. *Inquisitio* hæc potissimum consistit in delicti qualitate (x) pernoscenda, tum an accusatus autor sit delicti, & sic ius naturæ quoque dicitur, pro *reorum defensione* laborare debere iudicem.

§. XX. Puniendus tamen is est, (y) qui deliquit, non alius.

§. XXI.

neque pœnam mutare, quia legibus alligatur. Imperans contra pœnam mutare, remittere, vel etiam extra ordinem grauiorem dicere potest, prout salus reip. hoc postulare videtur.

(u) Diximus, ad officium *Principis* spectare, punire delinquentes, & ad hoc obligatum esse. Quod si iam hoc officium alteri demandat, idem officium incumbit magistratui inferiori. Neque enim hic agitur de privato singulorum interesse, quod singuli negligere possunt, sed potius de causa totius reipubl. quam per delictum suum delinquens afflixit, & ad quam sartam tectam conseruandam imperans constitutus est.

(x) Variant pœnæ pro delicti qualitate & quantitate. Neque consistit constare de delicto commisso, nisi de persona delinquente, & eius animo, aliisque circumstantiis exacte constet. Dum itaque in hoc inquirere iudex iubetur, simul quoque præcauere debet, ne innocens condemnatur.

(y) Optime CÆCERO lib. 3. de nat. Deor. in f. *Ferretne* ulla ciuitas latorem istiusmodi legis, vt condemnaretur filius aut nepos, si pater aut auus deliquisset? Cum Sp. Cassium ob affectatam Tyrannidem delaxo præcipitem

dedissent, & nonnulli etiam ipsos Cassii liberos interficere conarentur, hoc atrox & perniciosum exemplum patribus visum est. Itaque cum in eum in curiam conuenissent, factum est SC. quo adolescentulis pena est remissa, illisque nec exilio multatis, nec ignominia affectis, nec alia calamitate accepta, tutissime viuere concessum est. Et ab hoc pergit DION. HALICARNASS. lib. VIII. usque ad hanc nostram aetatem hic mos Romæ perpetuo seruatus est, ut nulla parentum delicta liberi suo supplicio luant, siue illi sint tyrannorum filii, siue parricidarum, siue etiam proditorum, quod apud illos crimen est grauissimum. Et qui hunc morem antiquare aggressi sunt nostris temporibus circa finem Marsci & ciuiliis belli, quique liberis patrum Syllæ tempore proscripctorum ius paternos honores capiendi ademerunt, aditumque ad senatum intercluserunt, quo tempore ipsi rerum potiebantur, facinus & hominum inuidia, & Deorum indignatione dignum patrare visi sunt. Quapropter temporis progressu pena scelerum vindix non contemnenda eos est secuta, qua factum, ut ex altissimo gloriæ fastigio in infimam fortunæ abiectæ conditionem deciderint, & ne eorum quidem genus nisi per feminas amplius sit reliquum. Hoc intuitu forsitan CICERO lib. II. ad Brut. epist. 15. de tuo tempore dixit: licet crudele sit, quod pena ad liberos, qui nihil meruerunt, perueniant, tamen id esse antiquum & omnium ciuitatum. Forsitan respexit ad mores Græcorum; nam alii quidem, ut ait DION. HALICARNASS. cit. l. ut liberi Tyrannorum una cum ipsis patribus necentur, æquum esse censent, alii vero eos perpetuo exilio multant, quasi natura non ferat, ut boni filii ex malis patribus, aut mali ex bonis nascantur. De liberis Sciani constat, quod paterno supplicio interierint TACIT. lib. 5. anal. in f. quod tamen contra ius naturæ est, nec Dei exemplo, penas posteris propter peccata maiorum intentantis, hoc excusari potest, cum Deus vnice asserat, posteros seuerius se habiturum, quam piorum sobolem, propter peccata propria, quæ alioquin non puniret propter maiorem pietatem. Quam multa Deus indulgentissime tulit in liberis

§. XXI. Delicta non alia punienda sunt ,
quam quibus læditur tranquillitas reipublice. (2)

§. XXII.

beris Iacobi, quæ leuere punire potuisset, nisi integritatis Iacobi rationem habuisset. Conf. IO. CLERICVS ad pentateuch. Exod. XX, 5. Ceterum diuersa est quæstio, an non alienum delictum alteri in pœnam quoque imputari possit, qui præcauere illud & potuisset, & debuisset? Sic non iniuste Messalinus Cotta censuit, cauendum Scto, vt *quanquam infontes magistratus, & culpa aliena nescii prouincialibus vxorum criminibus perinde quam suis plederentur*, TACIT. lib. IV. annal. quia teste eod. lib. III. annal. pleraque crimina præsidibus obiurgabantur ex vxorum auaritia, & pessimis moribus, quibus prouincias corrumpabant.

(2) Pœnæ sunt medium conseruandi tranquillitatem reipubl. non vero emendandi malitiam hominum, quod ipsum per pœnas obtineri nequit. In corpore, ait CICERO Philipp. VIII. p. m. 894. lit. d. si quid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, vti secarique patimur, vt membro aliquod potius, quam totum corpus intreat: sic in reipublicæ corpore, vt totum saluum sit, quicquid pestiferum est, amputetur. Hoc posito vterius extendendæ non sunt, quam in quem finem comparatæ. Multa inhonesta ab hominibus quotidie committuntur, quæ tamen pœnis subiici nequeunt, quia, his perpetratis salua adhuc stat reipublicæ salus. Neque pœnis eius, modihonesta aboleri possunt, quæ non lædunt rem - publ. & sic inhumanum foret, legibus pœnalibus illa comprehendere, cum tantum pœnæ debeant esse subsidium, & vltimum medium conseruandæ salutis reipubl. Pertinet huc CICERONIS dictum, quod ex eius fragment. de republ. lib. 2. superest, vbi ita: *Status esse optime constitutam rempubl. que ex tribus generibus illis regali, optimatum & populari confusa, modice nec puniendo inuitet animum immanem ac ferum, nec omnia præmittendo licentia eius deteriores reddat.*

(a) Per-

§. XXII. Sic itaque actus *mere interni*, (a) vtut satis vitiosi, pœnæ ciuili non subiacent, tum quod pœna non possit eosdem extirpare, tum quod nemo inde lædatur.

§. XXIII. Eodem modo communes omnium hominum nœui a pœnis sunt immunes, (b) quatenus ex *affectibus externis* profluunt, nisi alterius læsionem complectantur; sic enim in delictorum classem incidunt.

XXIV.

(a) Pertinet huc vulgatum: *cogitationis pœnam nemo patitur*. Deus solus est cogitationum & inclinationum iudex. Sic adulterium in foro politico non est ex sola inclinatione æstimandum secundum doctrinam Christi, sed ex actu externo, & sic aliter iudicamus in foro poli, aliter in foro soli. Huc respexit Cato apud GELLIVM in *Noſt. Attic. lib. 7. c. 3.* aiens: *quæ lex tam acerba, quæ dicat: si quis illud facere voluerit, mille nummis dimidium familiæ multa esto: Si quis plus quinquaginta iugera habere voluerit, tanta pœna esto: si quis maiorem pecudum numerum habere voluerit, tantum damni esto. Atqui nos omnia plura habere voluimus, & id nobis impune est.*

(b) Sic *ambitio, hypocrisis, avaritia, inhumanitas*, per se non puniuntur, quia communis omnium hominum hæc est natura, & magis turbaretur respubl. si illi nœui quoque essent subiecti pœnis. Imo difficilius est, vt hæc vitia possint probari, cum se occultent semper, avaritia parsimoniam prætetendat, hypocrisis pietatem simulet, inhumanitas prætextum iuris alleget, &c. Sed cum hi nœui sint fontes omnium ceterorum delictorum, respubl. turbantium, alia ratio eorum vtique est, si in delictum proprie dictum & ciuile degenerant. Sic ex ambitione oritur contemptus aliorum & iniuria, ex luxuria oritur stuprum &c. & hi effectus prauis haud debent esse impuniti.

(c) Sic

§. XXIV. Cum vero interfuit reipublicæ, ut hi næui, quantum fieri potest, restrinantur, non dubium, quin *fomenta* (c) horum sub pœna Possint prohiberi.

§. XXV. Sic etiam *actus intellectus*, (d) qui in *conceptu mentis* subsistunt, pœnis humanis non subiacent, cum finis pœnarum eoque pertingere haud possit, nec aliquod damnum reipublicæ inde afferatur, nisi præterea aliud concurrat delictum.

§. XXVI.

(c) Sic luxuriam augent *convivia, comotationes, cibi delicati*, &c. Quid ergo prohibet, quo minus imperans posset sub pœna hæc prohibere, quemadmodum Romulus sub pœna graui mulieribus interdixit, *ne vinum biberent*, quoniam inde stupra & adulteria nascerentur. vid. Exegelin ad §. 15. Auaritia est mater *vsuraria prauitatis*. Quin ergo & huic certus possit statui modus, non dubium. Impietatem & neglectum cultus promouet nimia *libertas*. Quid ergo prohibet, quo minus possit imperans sub pœna prohibere, ne die dominica sub pœna hoc vel illud fiat &c. Quamuis itaque per has pœnales constitutiones impii non emendentur interne, eatenus tamen finis obtinetur, ut quantum fieri potest, affectus inimi magis magisque domentur, refrenentur, & omnis occasio amputetur, quibus se exferere possint. Sic ergo ludi, saltationes, publicæ Comediæ, comestationes solennes, dies festiui, aliaque recte sub pœna prohibentur.

(d) *An hæresis sit crimen*, varie disputant. Reuera est tantum *error in intellectu*, & sic per pœnam corrigi nequit, nec per se Reip. nocet, quod vel Belgium ostendit, vbi variæ sectæ tolerantur. Turbæ si oriuntur, communiter ex odio eorum, qui religionem dominantem defendunt, oriri solent. *Tolerantia* medium optimus.

§. XXVI. Sic denique etiam alia crimina, quæ quidem *immediate* Deum, sed rempublicam plane non lædunt, a pœnis eximi solent. (e)

§. XXVII. Pœna autem talis est infligenda, quæ sit *delicto proportionata*, (f) h. e. quæ probabiliter iustificere possit ad libidinem reprimendam subditorum.

§. XXVIII.

mum. Nonnunquam sub tali errore simul voluntatis malitia latitat, uti olim tumultus rusticorum & Anabaptistarum docent. Sed tunc non error, sed delictum publicum punitur, quod in *seditione* consistit.

(e) Huc tantum refero peccata contra præcepta amoris & honestatis internæ commissa. Minime vero periuria & blasphemiam. Qui periurus est, ne quidem vinculum, quo Respubl. cohæret, servat, sed ad quamvis infidelitatem pronus est: imo periurium semper læsionem alterius continet. Blasphemia plane viam sternit ad quæcunque mala perpetranda. Si vero princeps potest omnia cetera incitamenta pœnis subicere, quæ possunt vergere in perniciem reipubl., maxime blasphemos dimittere impunitos non debet.

(f) Sic itaque ante omnia inquirenda est gravitas delicti, quæ desumenda (1.) ex *obiecto*, quod læsum: (2.) ex *effectu*, prout damnum illatum reipublicæ: (3.) *frequentia*, aliisque circumstantiis, quorum imprimis pertinet, ut pœna illa statuatur, quæ possit homines abducere a delinquendo, & salutem publicam turbare. Hunc in finem optimi prudentisque legislatoris est, ipsorum delictorum fontes examinare: quædam enim ex *avaritia*, quædam ex *ambitione*, quædam ex *luxuria* fluunt. Cognitis fontibus cogitandum erat de tali pœna, quæ maxime hisce fontibus aduersatur. Sic delicta ex avaritia fluentia multa essent luenda, &c. ex

§ XXVIII. Et denique cum malitia delinquentis crescat ex *intentione* eiusdem, ante omnia ad hanc respiciendum esse ius naturæ iubet, cum ob infirmitatem hominum culpa (g) excusationem quandam mereatur.

CAPVT IX.

DE

IURE IMPERANTIIUM EXIGENDI
A SUBDITIS SUBSIDIA.

§. I.

Societates & collegia quæcunque carere non possunt bonis & redditibus, præsertim cum onera, & sæpe longe maiora, ac quidem singuli, (h) ferre debeant.

§ II.

ambitione vero, infamia aliaque ambitiosis contraria, & ita potro. Quod si enim auaris pœnam ambitioni contrariam imposueris, parum effeceris.

(g) Culpa facillime cadit in hominem, unde dolus potissimum coercendus, & inde quoque est, quod animus distinguat delicta. Non tantum autem is delinquere videtur, qui *consilium directum* delinquendi habuit, sed etiam qui *indirectum*, seu qui illud maxime voluit, ex quo sciuit delictum hoc vel illud necessario secuturum esse.

(h) Si singuli bona non habent aut redditus, vel mendicando possunt suam sustentare vitam. At societates ciuiles in republ., quæ grauissima habent onera, habere necessario debent, unde hæc ferant. Quo inuitu *neruum reip.* in tributis consistere ait VLPIANVS in l. 1. §. 20. de *quæst.* Loquor autem de collegiis *ciuilibus*, in quibus prout finis præstitutus maiores sumtus requirit, eo pinguiques quoque redditus habere debet.